Savezno ministarstvo odbrane republike Austrije
Odjeljenje za obrazovanje i kulturu
Domovinski odgoj

Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 u svetskom ratu 1914 - 1918

Grac, 1969.

SAVEZNO MINISTARSTVO ODBRANE REPUBLIKE AUSTRIJE
Odjeljenje za obrazovanje i kulturu
Domovinski odgoj

BOSANSKO - HERCEGOVAČKA PJEŠADIJSKA REGIMENTA BR. 2 U SVJETSKOM RATU OD 1914. DO 1918. GODINE

SAVEZNO MINISTARSTVO ODBRANE REPUBLIKE AUSTRIJE
Odjeljenje za obrazovanje i kulturu
Domovinski odgoj

BOSANSKO - HERCEGOVAČKA PJEŠADIJSKA REGIMENTA BR. 2 U SVJETSKOM RATU OD 1914. DO 1918. GODINE

OVA KNJIŽICA JE POSVEĆENA PRVOM KORPUSU VOJSKE EB/H, U ZNAK SJEĆANJA NA MOG OCA ĆEDOMIRA URBANA, KOJI JE BIO OFICIR PRVE BOSANSKO-HERCEGOVAČKE PJEŠADIJSKE REGIMENTE U OKVIRU VOJSKE AUSTROUGARSKE MONARHIJE.

PA VOJUSUF URBAN

Vlasnik i izdavač: Savezno ministarstvo odbrane Republike Austrije, Odjeljenje za obrazovanje i kulturu
Pripremilo tradicionalno Udruženje pripadnika bivše bosanskohercegovačke pješadijske regimente br. 2 pod vodstvom majora u penziji Sigmunda GANDINI-a.
Prevodna bosanski: Uni sa Suljagić, Austrijska ambasada u Sarajevu

Savezno ministarstvo odbrane
Odjeljenje za obrazovanje i kulturu

Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 u svjetskom ratu od 1914. do 1918. godine

Ovdje predočenu istoriju bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 sastavili su, pod vodstvom majora u penziji Sigmund-a GANDINI-a pripadnici tradicionalnog udruženja ove regimente, a izdalo ju je Savezno ministarstvo odbrane, Odjeljenje za obrazovanje i kulturu, i to, u suštinskom sadržaju, potpuno neizmjenjenu, da bi se sačuvala osobenost izpriČanog doživljaja u odnosu na naučno-istorijsku predstavu.

U Graz-u stacionirana obrazovna regimenta 10 austrijske savezne vojske, pored tradicije bivše graceške domaće regimente, k.u.k. pješadijske regimente br. 27, kao i k.u.k. streljačkog bataljona br. 9, neslužbeno njeguje i predanje bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2.

Pošto se oficirski kadar svih bosanskih regimenti najvećim dijelom regrutovao sa područja današnje Austrije, a pripadnici 1. *odnosno 2.* bosanske regimente su bili stacionirani u Beču odnosno Grazu, neslužbeno ubrajanje pripadnika bosansko-hercegovačkih regimenti u njegovanje tradicije austrijske savezne vojske se javlja kao potpuno opravdano.

Dodatak:

Preustrojem vojske 1979. je glavna domobranska regimenta 54 u Graz-u preuzela njegovanje tradicije obrazovne regimente 10.

Odlukom Saveznog ministarstva odbrane od 17. j[u^a] 1987, br. 32.310/608-3.15/87 je glavna domobranska regimenta 54 i službeno zadužena za njegovanje tradicije k.u.k. b.h. IR Nr. 2 (bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2).

U v o d

Bosna, ona divlja brdovita zemlja u nemirnom srcu Balkana, koju je Berlinski kongres 1878. godine dodijelio Austro-ugarskoj monarhiji na upravu, dobila je tim činom nakon četiri stoljeća osmanske vladavine uređenu upravu jednog starog evropskog centra kulture. Ovaj važan civilni zadatak preuzeli su naročito birani visoki činovnici. Vojno je na ovaj način osigurano, daje između 1885. i 1892. postepeno oformljeno 12 streljačkih bataljona, iz kojih su 01. januara 1894. godine nastale četiri pješadijske regimente:

Br. 1	iz dodatnog okruga		Sarajevo	sa garnizonom u	Beču
Br. 2	„	„	Banjaluka	„	„	Grazu
Br. 3	„	„	Tuzla	„	„	Budimpešti
Br. 4	„	„	Mostar	„	„	Trstu

1903. je tome dodan još jedan bosansko-hercegovački streljački bataljon.

U garnizonski grad dolazili su samo bataljoni I, II, i IV, dok je III. bataljon ostao u glavnom gradu svog dodatnog okruga.

Dodatni okrug Banjaluka je za svjetski rat 1914-1918 ukupno dao 38.000 vojnika.

Kada je u ljeto 1914. izbio veliki rat, tri graceška bataljona 2. bosansko-hercegovačke pješadijske regimente su bili smješteni u Dominikanskoj kasarni u Grazu, odakle su krajem

1914. preselili u, za ovu svrhu sagrađeni, logor baraka kod Lebringa ca 20 km istočno od štajerskog glavnog grada. Tamo je kadar ostao do kraja rata.

Na ovaj veliki vojni logor danas podsjeća samo još jedno idilično ratno groblje. Ono se nalazi u obližnjoj Šumici i obuhvata 1.662 vojnička groba Bosanaca, drugih Austrijanaca i ratnih zarobljenika. Stanovnici obližnjih sela i još živi pripadnici regimenti njeguju ga i svake godine, posljednje sedmice oktobra, tamo održavaju svoju komemorativnu svečanost.

Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 je već zbog svoje nacionalnosti, jezika i uniforme padala u oči u glavnom gradu Štajerske. Jedinice su dolazile isključivo iz Bosne i Hercegovine, ali su *oficiri bili* različitih nacionalnosti. Korpus rezervnih oficira koji su pošli u rat poticao je iz gotovo svih dijelova monarhije. Tako je regimenta "graceških Bosanaca" postala uzorom austrijske zajednice naroda, i to, što predstavlja dodatnu osobenost, i na konfesionalnom planu. U ovim trupama bile su, naime, zastupljene sve u državi priznate vjeroispovjesti. Medu vojnicima je npr. bilo pripadnika grčko-pravoslavne, islamske i katoličke vjeroispovjesti, medu oficirima je pored katolika bilo i protestanata i jevreja. Kod "Bosanskih dvojkaša", kako su ih u narodu zvali, mogla su se razlikovati dva glavna tipa. Jedni su bili visoki i vitki, drugi niži i puniji. Prvi su u pravilu bili pravoslavnog, a drugi većinom muslimanskog porijekla. Sve to je za stanovništvo Graza, naravno, bilo interesantno. Ovi vojnici nisu samo budili zanimanje, bili su konačno i vrlo omiljeni.

Komandni jezik u regimenti bio je njemački, a govorni jezik srpsko-hrvatski. Regruti su dolazili gotovo samo iz seljačkih krugova. Njihova "obuka" je sukladno tome bila mukotrpna. Vojno obrazovanje prirodnih momaka, odraslih odsječeno od svijeta, kojima je komandni jezik bio stran, a odnosi potpuno novi, iziskivalo je sa obje strane puno strpljenja i dobre volje. Ali je zato jednom naučeno bilo pouzdano upamćeno i uvijek prvoklasno izvodeno. Zbog toga Bosanci u

miru nisu padali u oči samo zbog jezika i uniforme, nego i zbog odsječnosti i tačnosti. Najupadljivije su se Bosanci razlikovali od pripadnika ostalih trupa po svojim kapama. Vojnici su, ali i neki oficiri, nosili orijentalni fes. On je u miru bio izrađen od crvenog, a u ratu od sivog filca i predstavljao je zaštitni znak i simbol pripadnika bosanskih regimenti. Naročito na južnom frontu je njegova pojava u borbi izazivala panični strah i vrlo često prestrašeni krik "ecco i coloniali crudeli!" I u odnosu između nadređenih i podređenih pripadnici bosanskih regimenti razlikovali su se od ostalih. Svaki aktivni oficir bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 je već u svojoj prvoj godini službovanja premještan u Banjaluku, da bi tamo na licu mjesta upoznao narod i njegov jezik, kao i njegov način života.

Oficiri, a naročito rezervni oficiri, morali su se najprije naviknuti na način ophođenja sa vojnicima. To je bilo utoliko važnije, što su se kod Bosanaca oficiri i vojnici međusobno oslovljavali sa u toj zemlji uobičajnim povjerljivim Ti. Izvjesno je začuđujuće, ali to je nepobitna činjenica, da ovaj prije patrijarhalni nego vojni odnos medu pripadnicima "Bosanskih dvojkaša" nikada, ni u miru ni u ratu, nije zloupotrebljen u smislu povrede vojne hijerarhije.

Ako se je vojnik jednom uvjerio, da je njegov pretpostavljeni njegovo povjerenje zaslužio svojom pravednošću, hrabrošću i dobrim primjerom u svakom pogledu, pa i u brizi za podređene, onda je on svoju zahvalnost uvijek spremno izražavao bezuslovnom poslušnošću, vjernošću i požrtvovanošcu.

Tako se, naročito za vrijeme potvrđivanja regimente na bojnom polju, razvilo stvarno zajedništvo, ne samo u vojničkom smislu, nego i u smislu jednog duboko emocionalnog pravog drugarstva između oficira i vojnika.

Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 ubraja se u one trupe austrijsko-ugarske armije, koje su za vrijeme cijelog prvog svjetskog rata bile na frontu, svuda se potvrdile i istakle. "Bosanski dvojkaši" su u vojnim izvještajima, uvijek iznova, naročito isticani.

Sljedeći korak je jedan pokušaj, da se na osnovu dokumentacije, izvještaja o pojedinim bitkama i poruka vezanim za njih, na osnovu dnevnika i sjećanja drugova da jedan, što je moguće sažetiji, izvještaj o tome, kako je ova regimenta u svjetskom ratu od 1914-1918. ispunila svoju vojnu dužnost, vjerna datoj zakletvi. Zbog toga hoćemo da pređemo njen put kroz mnoga bojna polja i da pri tome istaknemo pojedine događaje, koji su bili naročito karakteristični za Bosance kao ratnike. Ova herojska djela pokazala su neuobičajeno veliku mjeru vrijednih vojničkih vrlina, kao što su poslušnost, umjerenost, skromnost, hrabrost, postojanost i požrtvovanost, nesebično drugarstvo i vjernost.

Istorija "Bosanskih dvojkaša" u prvom svjetskom ratu bi bez pomoći bivših pripadnika ove regimente bila nepotpuna. Prije svega zahvalnost zaslužuju Major Kurt ADAMUS, Kapetan Edmund EDELSBRUNNER, Major Sigmund GANDINI, Potpukovnik Julius HAUPT, Dvorski savjetnik dr. Richard WEBER, kao i porodice već umrlih drugova, iz čije su zaostavštine stavljena na raspolaganje brojna vrijedna dokumenta.

Graz, novembra 1969.

Vatreno krštenje

Tri bataljona bosansko-hercegovačke regimente br. 2, koji su bili stacionirani u Graz-u, položili su zakletvu 09. avgusta 1914. na Bolničkom polju. Dan poslije toga regimenta je raspoređena u industrijskoj hali. Komandant regimente Pukovnik KINDL i Major **MIHALIC** držali su govore, i to prvi na njemačkom, a drugi na hrvatskom jeziku. Pošto su bosanske regimente postojale tek od 1894, ovi se govori nisu mogli pozivati na ispunjenje dužnosti i slavna djela predaka, kao što je to u pravilu bio slučaj sa starim trupama austro-ugarske armije. Stoga su se ograničili na ozbiljnu opomenu, da se neprekidno bude svjesno položene zakletve i da se u miru stečene vojničke vrline sada trebaju dokazati na bojnom polju. Iako je oficirski kadar, koji je obučavao vojnike i koji ih je sada trebao voditi u borbi protiv neprijatelja, poticao iz svih dijelova Monarhije, znao je dobro, da se na hrabre Bosance može osloniti. Ovo povjerenje nije iznevjereno.

15. avgusta je 2. bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta u sastavu III. ("čeličnog") korpusa 6. pješadijske divizije i 11. pješadijske brigade (Generalmajor FABINI) ukrcana na južnoj glavnoj željezničkoj stanici u Graz-u u vagone za transport na front. Voz je u 11.30 krenuo na istok. Cilj je bio nepoznat. Općenito se pretpostavljalo da će biti raspoređeni u Srbiji. Zbog toga su bili iznenađeni na mađarskoj granici, kad transprt nije skrenuo prema jugu, nego je nastavio prema istoku. Išlo se, dakle, na rusku ratnu pozornicu. I stvarno, regimenta je 18. avgusta iskrcana u Winiki istočno od Lemberga i tu smještena na prenoćište. Ovdje je na jednostavan način proslavljen carev rođendan. Dva dana iza toga regimenta je već marširala cestom Lemberg-Zloczow u pravcu Mogila-visoravni. Ovdje se već mogla čuti artiljerijska paljba. Noću je marš

nastavljen prema Mikolajowu, gdje je regimenta 21. avgusta na otvorenom polju zauzela pravougaoni odbrambeni položaj.

22. avgusta se bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 ulogorila kod Lahodow-a, 15 km istočno od Mikolajow-a. Sa te pozicije je u dnevnim i noćnim marševima išla na istok u susret neprijatelju. Noću je dolazilo do sporadičnog Čarkanja sa kozačkim patrolama. 24. avgusta je kolonu u maršu uznemirilo pomračenje sunca. Vjerovalo se da to mora biti loš predznak i s olakšanjem odahnulo, kad je konačno ponovo bio dan.

25. avgusta je armijski komandant naredio napad na Zloczow. Išlo se na to, da se uvezu najjače neprijateljske snage, da se odlučno udari na njih i time spriječi njihov prodor do Zlota Lipa i do Dnjestr-a. Kad je bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 26. avgusta stigla na cestu između Gologory-a i Bortkow-a, 6. pješadijska divizija je dobila naređenje da, izlazeći sa Gologory-vrhova, napadne Zlozcow. Pri tom je bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 u šumovitom, teško prohodnom kraju naišla na jake neprijateljske snage, sa kojim je došlo do naizmjeničnih borbi punih gubitaka. Bilo je to vatreno krštenje, koje je regimenta časno položila.

Prvi bataljon bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 napao je pod vodstvom Majora SCHNEIDER-a oko 15.00 sati ruske položaje iza visova. Vojni orkestar regimente svirao je iza jednog privrednog dobra marš-muziku, dok je bataljon u mirnodopskoj formaciji, sa oficirima ispred mnoštva vojnika, išao u borbu. Uprkos snažnoj pješadijskoj vatri i mnogobrojnim ranjavanjima bataljon je dosljedno iznio ovaj napad, probio se u ruske položaje, zauzeo Gologory i negdje oko 15.30 sati, nakon kraće šumske borbe, prodro čak u artiljerijske položaje protivnika. U ovim prvim teškim borbama svojom hrabrošću naročito se, između ostalih, istakao poručnik ADAMUS. Kada su Rusi, uprkos višestruko većoj brojnosti, bili

odbačeni sa Gologory-visova, on je strelovito navalio sa svojom jedinicom na zauzimanje mjesta, koje je bilo prvo do neprijateljskih artiljerijskih položaja. Poručnik ADAMUS je bio prvi niži oficir, koji je odlikovan Križem za vojne zasluge III. klase.

Ovaj je prvi susret "Bosanskih dvojkaša" sa ratnički iskusnim i znamo jačim Rusima, međutim, uprkos velikom napadačkom duhu morao biti skupo plaćen: komandant bataljona Major SCHNEIDER, Kapetan SCHAUFLER, koji ga je zamjenio i Potpukovnik RODIĆ su pali, Potpukovnik MENGES i Poručnik ADAMUS su bili ranjeni. Ovog skupo otkupljenog uspjeha se je k tome još moralo odreći, pošto je 3. divizija satima prekasno stigla do Zlota Lipa, do kojeg je u međuvremenu stigao protivnik i zauzeo ga. U noći je Rusima uspjelo da se četiri puta jačim snagama probiju između 2. i 3. armije i da na jugu zauzmu gradove Stanislau i Czernowitz. Time je 3. armiji prijetilo opkoljavanje s desne strane. Da bi to izbjegla cijela se armija morala povući do Lemberga. Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 zauzela je položaj kod Przemyslany-a. Prilikom povlačenja morala se braniti od višestrukih protivudara dijelova III. korpusa potisnutih neprijateljskih snaga (gardna regimenta velikog kneza Nikolaja NIKOLAJEWITSCH-a). Veliki knez je svojoj armiji naredio brzi protivudar i koncentrično napredovanje prema glavnom gradu Galicije, da bi ga što je moguće prije zauzeli. U ovoj bici za Lemberg je 29. avgusta, kod Przemyslany-a, teško ranjen komandant bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br.2 Pukovnik KINDL. Komandu je preuzeo Major MIHALIĆ. Uprkos herojskom otporu položaji su 02. septembra ponovo morali biti napušteni i dignute ruke od Lemberg-a. Potpukovnik GANDINI trebao je da pokriva povlačenje sa dvije jedinice i dva puškomitraljeza. U ovu svrhu on je sa svojim snagama na rubu šume kod fabrike duhana u Winiki-u zauzeo liniju dugu 14 km i držao je 14 sati. Ovu su liniju više puta napadali čuveni Kozaci na konjima.

Bosanci su, međutim, držali ovu liniju bez gubitaka i očistili položaje tek 03. septembra u 09.00 sati.

G r o d e k

Pošto su Rusi sada imali glavni grad Galicije u rukama, sa ustezanjem su pokušavali napredovati. Tako je bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 bez spomena vrijednih smetnji mogla osvojiti novododjeljeno bojište kod Grodek-a. Komandant regimente Major MIHALIĆ je 08. septembra dobio sljedeće naređenje: "I. bataljon i jedinica puškomitraljezaca probijaju se naprijed preko planinske zaravni preko Meierhof Peterwalden-a. IV bataljon se razvija lijevo od tog položaja. II. bataljon je rezerva regimente". Neprijatelj se nalazio 1.500 do 2.000 m udaljen jako utvrđen ispred jedne šume. Vlastita artiljerija napredovala je začuđujućim kasom bez obzira na gubitke, ali je ipak bila preslaba podrška, dok je, s druge strane, ruska artiljerija sa dobro raspoređenom vatrom šrapnela nama nanijela velike gubitke. Žestoko, i gotovo kao na vježbalištu, napredovanje regimente izazvalo je na ovom preglednom prostoru najteže gubitke. Kapetani LAHORA, WETTENGEL I BRUGGER su pali, a cijeli niz oficira je bio ranjen. Jedinice su se svele na 50 pušaka. Njima su djelomično komandovali samo kadeti, a grupu puškomitraljezaca vodio je narednik ALAGIĆ, zahvaljujući čijem energičnom angažmanu je u ovom pokolju za našu regimentu došlo do važnog obrta. Kapetan BRUGGER, jedan hrabri i uopće omiljeni oficir pao je na čelu svoje jedinice. Regimenta je već imala velike muke, da se odupre neprekidnoj navali neprijatelja. Tu je ALAGIĆ ustao pored svog mrtvog kapetana, podigao teški puškomitraljez na lijevo rame i, naslonjen na zidinu, počeo tako bijesno da puca na neprijatelja koji je napadao, da ga je natjerao da zastane. Sve je ustuknulo na čas od čuda i to je iskoristio komandant regimente, da svoje Bosance odlučno povede u napad. Tako je neprijatelj odbačen u kritičnom momentu, a narednik ALAGIĆ je osvetio smrt svog

oficira. Za ovaj hrabri i uspješni čin on je kao prvi u regimenti dobio zlatnu medalju za hrabrost.

U borbama kod Grodek-a je bosansko-hercegovačka regimenta br. 2 isplela još jedan slavni list u svom lovorovom vjencu: po naređenju, II. se bataljon pod komandom kapetana DURLACH-a, koji je do tada bio u rezervi, u noći 09. na 10. septembra morao probiti kroz šumu, koja se nalazila ispred regimente, a za koju se pretpostavljalo da skriva neprijatelja. Naredba je bila, da se razbiju neprijateljski položaji i da se prodre do Bartatow-a. I stvarno, bataljon je u unutrašnjosti šume naišao na veoma jakog neprijatelja. U tmini je došlo do ogorčene borbe prsa-u-prsa, koja je okončana pobjedom Bosanaca. Bataljon je očistio šumu i protjerao protivnika u bijegu do iza Bartatow-a. Time je bataljon briljantno izvršio svoj vrlo riskantni zadatak. Kapetan DURLACH je za to kao prvi u regimenti dobio orden čelične krune III. klase sa ramim ukrasom.

Izvještaj o znamenitom pokolju kod Grodek-a bio bi nepotpun, ako se ne bi pomenula sanitetska služba u velikom dvoru Peterwalden-a, gdje je glavni ljekar dr. WEBER sa svojim vjernim saradnicima ispunjavao časne zadatke svoje profesije. Sve više ranjenih je moralo biti medicinski zbrinuto, a medicinske opreme i lijekova bilo je sve manje. Bio je to neprekidan, težak, požrtvovan i savjestan rad uz često zalaganje vlastitog života. Sanitetskoj službi bosansko-hercegovačke regimente br.2 moglo se potvrditi, da njena dostignuća nisu zaostajala za onima boraca na bojnom polju. U Peterwalden-u je dr. WEBER sa svojim ljudima učinio gotovo nešto nadčovječansko. Ovaj uzorni vojni ljekar je u kritičnim situacijama više puta skidao traku sa crvenim križem i sam učestvovao u jurišnom napadu. Kada su ga u 85. godini života pitali, zašto je to radio, on je odgovorio: "Zato što sam bio megdandžija!" Bio je to izbjegavajući odgovor iz skromnosti. On zapravo nije bio samo izvrstan ljekar, nego i pravi oficir

Bosanaca, koji je takodjer, uskoro bio odlikovan ordenom Franz-a Joseph-a.

P o v l a č e n j e

Nakon pokolja kod Grodeka vrhovni komandant armije dao je operativnom odjeljenju nalog, da priprema dalje povlačenje. Sa izdavanjem naređenja je, međutim, još oklijevao. Pješadijski general CONRAD von HOTZENDORF napisao je 11. septembra svom prijatelju pješadijskom generalu von BOLFRAS-u " Vođenje rata u istočnoj Pruskoj, koje potpuno ignorira veliki cilj, došlo je do toga, da moramo ustuknuti pred mnogo jačim neprijateljskim snagama. Njemačka se konačno mora odlučiti, hoće li se odmah uključiti kod nas ili će nas pustiti da nestanemo u krvi". Kakvo je raspoloženje medu trupama bilo može se zaključiti iz činjenice, da oficiri kao i vojnici nisu vjerovali u svoje ordenje, kad su dobili naređenje za novo povlačenje, kojim su morali dići ruke od tako požrtvovanih pobjeda nad već umornim neprijateljem. Pješadijski general von CONRAD sam je o tome rekao: "Ovo prekidanje stvarno nije bilo potrebno, jer nije se stajalo tako loše, iako odnosi operacija više nisu bili održivi". Odvajanje od neprijatelja uspjelo je bez trvenja. Cijelo povlačenje se zbod gotovo neprestane obilne kiše pretvorilo u mučenje. Ceste su bile razlokane transportima municije i topova, a sporedni putevi puni razmekšalog blata. Sve željeznice bile su zakrčene rijekom izbjeglica. Izgladnjela stoka za vuču, koja više nije imala snage, da vuče svoj teret, ležala je ustrijeljena i ostavljena na rubu puta. Opšte raspoloženje bilo je sve prije nego dobro. Povlačiti se pod kišom koja lijeva, putevima, za koje se od blata i ne zna, cestama zakrčenim crkotinama životinja, a često i tijelima poginulih, mokri do gole kože, izgladnjeli i mrtvi umorni, i još se pri tom braniti od neprijatelja s ledja, to je najgorče moguće stanje za vojnika.

Zajednička patnja, u kojoj se ističu samo jaki karakteri i istaknute ličnosti, budi i pravo drugarstvo, najviši stepen života u zajednici.

U^ Przemzsl-u su se kolone sakupile u nerazmrsivo klupko. Štabovi su imali veliku muku da zavedu red i održe transport u toku. Slika trupe prilikom njenog dolaska na San bila je deprimirajuća. Ona se, međutim, stvarno nije trebala stidjeti svojih djela prije povlačenja. To je između ostalog dokazivalo i sve bojažljivije napadanje protivnika. Rusi su uzimanje Lamberga osjećali, kako je izvještavao tadašnji austro-ugarski vojni ataše u Konstantinopolju general-major POMIAKOWSKI, kao Pirovu pobjedu. Njihovi gubici bili su ogromni,a nisu računali sa takvom željom za napadom i borbenim revnošću austrijske armije. O zauzimanju Lemberga ruski general DANILOW u svojim sjećanjima kaže: "Strahovita iscrpljenost i teški gubici ruske armije onemogućavali su praćenje neprijatelja" Slično glasi i presuda službenog ruskog istorijskog zapisa: "Uspjeh je skupo otkupljen. Pobjednik se ne razlikuje od pobijeđenog. On nije imao snage da djelotvonim progonom iskoristi prednosti pobjede".

Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 prvi se put zaustavila sjeverno od Przemysl-a kod Hrusatice, da bi se tu ukopala i zauzela položaj prema protivniku. Na djelu su bila drva, krampe i lopate, iskopani su zaštitni i povezujući rovovi. I Rusi su se ukopali na istočnoj obali San-a. Bili su mirni.

U vremenu koje je slijedilo bio je neophodan odmor, i tada se pojavio jedan drugi bespoštedni neprijatelj, kolera. Ona je na obje strane fronta uzimala svoje žrtve i širila potpuno borbeno zatišje. Kasnije statistike svjedočile su o velikom broju umrlih medu ruskim vojnicima. Bosance ova opaka bolest nije pogodila tako snažno, jer je glavni ljekar dr. WEBER vojnicima odmah dao djelotvorne upute ponašanja i naredio da piju samo prokuhanu vodu. Ljekar regimente "Bosanskih dvojkaša" dr.

JANECKY preuzeo je vođenje kolera-bolnice u Przemy, gdje je, medu ostalim, i poručnik HOJNI postao žrtva kolere. Dr. JANECKY je kasnije, izgarajući na svojoj funkciji, pao u rusko zarobljeništvo. Epidemija je zahvatila i civilno stanovništvo, a zaustavljena je tek kad je mogla *biti* izvršena vakctnacija u većem obimu.

U Karpatima

Novo naređenje za povlačenje dovelo je bosansko-hercegovačku regimentu br. 2 do Karpata, gdje su konačno već postojali pripremljeni i dobro sagrađeni položaji. Bilo je već sasvim hladno i nedostajala je samo još topla zimska oprema. Dok je oprema stigla, smrzavanje je odnijelo još vojničkih života, Što je još više smanjilo ionako već malobrojno ljudstvo. Početkom decembra stiglo je konačno i pojačanje u vidu jednog maršnog bataljona. Bilo je i krajnje vrijeme za to, jer u prvoj polovini mjeseca Rusi su sa dvije armije udarili na poljski front preko Dunajec-a prema Krakovu i Novosadencu. Time se javila opasna bočna prijetnja austro-ugarskim odbrambenim redovima u brdima Karpata. Zbog toga je armijski komandant smatrao potrebnim da u noći na 28. novembar vrati 6. pješadijsku diviziju na visove između Laborcza i Ondave kao rezervu. Ruski je pritisak iz Neu-Sandez-a prisilio 3. armiju da 02. decembra očisti grad Bartfeld. Međutim, i protivnik je sada veći imao velike gubitke i probJeme sa pristizanjem pojačanja. I on se, dakle, povukao na visinske linije u Karpatima. Dubok snijeg i žestok mraz spriječili su veće akcije. U malim čarkama su, međutim, i u božičnoj sedmici bjesnile mjestimične borbe. Takav pozicioni rat nije bio po ukusu Bosanaca.

Januar godine 1915. je bio naročito težak mjesec za trupe, koje su u dubokom snijegu ležale na oko 400 kilometara dugoj liniji fronta na visovima i prevojima Karpata. Ranjeni, koje se nije moglo odvlačiti natrag, smrzavali su se, na stotine

njih. Prevozna sredstva i vučna stoka nisu se uspjevali probiti kroz neizmjerno velik snijeg, pri temperaturi od 20 stepeni ispod nuie danima nije bilo nikakve opskrbe. Pri tom je vojnik živio većinom napolju. Krajem februara je otopljeni snijeg preplavio doline i poplava je porušila mostove i logističke puteve. Ali u to vijeme je regimenta "Bosanskih dvojkaša" već bila dodijeljena XIII korpusu (pješadijski general RHEMEN) 7. armije (konjanički general PFLANZER-BALTIN) na južnom krilu ruskog fronta.

Proljetna ofanziva

Podmaršal knez SCHONBURG vodio je tada 6. pješadijsku diviziju. Pukovnik MUELLER 12. brigadu, a potpukovnik MIHALIC 2. bosansko-hercegovačku pješadijsku regimentu. Oni su sredinom januara u Kis-Sepen-u presjeli, a 23. januara sišli s voza u Koerosmezoe, koji je ležao u dubokom snijegu. Onda su saonicama dovezeni do Brusztura, odakle su marširali do Rafailowa. Ovdje je regimenta nakon 4 sedmice opet bila u borbi. Broj ranjenih je bio toliki, da ih je moralo odvoziti 20 saonica. Iz jedne bitke kod Pasziczna bosanska je regimenta dovela 500 zarobljenika i dva puškomitraljeza. Odavde su marširali preko Pniow-a, Bitkow-a i Babcze-a prema Solotwini. Pošto su tamo potisnuli neprijatelja, probili su se prema Dolini. Na putu tamo Bosanci su morali skrenuti udesno, da bi pritekli u pomoć 42. Honved-diviziji (ugarska odbrana). U Kosmacz-u je regimenta otjerala jedan odred Kozaka iz sela i marširala onda preko Lachowce i Rosulne prema Maidan-u. Kad je tamo stigla, već je bio mrak. Iznenada iz crkve nahrupiše Rusi. U opštoj pometnji došlo je do divlje pucnjave, koja je obustavljena tek austrijskom komandom iz roga: "Obustaviti paljbu!". I kod Iasienowice došlo je do sudara sa bitkom koja se pomjerala tamo-ovamo. Zatim se regimenta povukla u Niebylow, da se ponovo sakupi i zbrine ranjenike. 2. marta je

veoma umorna stigla u Jablonku. Sutradan je u Lubienecu doživjela snježnu oluju sa munjama i grmljavinom. Nevrijeme je trajalo samo nekoliko minuta, ali je prouzrokovalo takav pad temperature, da je opet bilo smrzavanja. Nakon što su "Bosanski dvojkaši" 14. marta zauzeli mjesto Kryczka, ono je danima bilo pod puščanom paljbom, čemu je sigurno doprinjela izdaja civila. Rusi su 22. marta osvojili izgladnjeli Przemysl. Trupe, koje su usljed toga postale slobodne, odmah su bacili na front. Tako je i u području 7. armije postalo življe. 6. pješadijska divizija borila se do 20. maja protiv jake ruske nadsile kod Nadworna. Zapadno od ovog grada "Bosanski dvojkaši" su se borili na Bystrzyca Solotwinca. Tamo je 04. juna divizija iz Graz-a osvojila nekoliko visova i probila se u tami do Jablonka. 09. juna su grupe armije uspješno napale Schoenburg i Rhemen u području Ottynia-Zukow-a i time potisnuli lijevo krilo 07. armije prema sjeveru. 14. juna dočepali su se Dnjestra.

D n j e s t r

Teška ratna godina puna žrtava u Karpatima je prošla i ofanziva, koja je počela u maju kod Gorlice, sretno je okončana, uprkos velikim naporima protivnika i nekim protuudarcima.

Sredinom juna 1915. godine lijevo se krilo austro-ugarskog fronta nalazilo 30 kilometara od Lemberg-a, desno sa 7. armijom na obalama dugog i krivudavog Dnjestra. Bilo je krajnje vrijeme da se prorjedeno i premoreno ljudstvo popuni i ponovo ustroji. Pri tom je došlo do pregrupisavanja. Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 je 16. juna 1915. bila kod Okna, ca. 10 km zapadno od Horodenka, spremna da umaršira u ovaj grad. Tamo je II. bataljon sa kapetanom DURLACH-om raspoređen na rusko-besarabijsku granicu, do koje su došli 20. juna. Prilikom napada, do kojeg je došlo već sutradan, život je položio kapetan DURLACH, jedan naročito hrabar i istaknuti oficir Bosanaca. Ostatak regimente, koji se u

međuvremenu kretao uzvodno i uz velike gubitke je preko jednog improvizovanog mosta stigao na istočnu obalu, upleo se 23. jula kod Duninow-a u jednu tešku borbu, u koju se odlučujuće uključila 2. jedinica pod komandom kapetana KUMMER-a. Zastavnik EDELSBRUNNER već je zauzeo sjeverni rub mjesta, kad su se Rusi probili desno odatle. Da bi izbjegao opkoljavanje, on je Bosance povukao malo nazad, ali ih je odmah zatim poveo u napad, odbacio protivnika sa zauzetog položaja i ponovo zauzeo mjesto. To mu je donijelo medalju za hrabrost i prijevremeno unapređenje u poručnika. U borbama posljednja 2 mjeseca je regimenta imala tako velike gubitke u vojnicima i oficirima (poginuo je i komandant, potpukovnik MIHALIĆ), da su angažovane i rezerve divizije. Knez SCHOENBURG posjetio je regimentu 25. jula. 08. avgusta stigao je 13. maršni bataljon sa kapetanom JIHN-om von SOLWEGEN. Pukovnik HANIKA preuzeo je komandu nad regimentom, major MAURETTER nad I., a kapetan TASSILO komandu nad II. bataljonom.

Bitka kod Sinkow-a

Septembra 1915. godine nađoše se "Bosanski dvojkaši" na velikoj krivini Dnjestra kod Sinkow-a naspram Rusa, koji su na lijevoj obali držali jedan jaki mostobran. 03. septembra su I. i IV. bataljon osvojili ovaj istureni položaj i time odbacili protivnika na Szuparku. Ruse su njihovi oficiri četiri dana uvijek iznova tjerali u protivnapad i više puta je došlo do borbe prsa u prsa. Pošto je pri tom neprijatelj uvijek gubio, Rusi su 07. septembra konačno digli ruke od mostobrana.

I Bosanci, koji su doveli 4.400 zarobljenika, morali su ovaj uspjeh skupo platiti. Iz IV. bataljona ostala su samo 2 oficira i 187 ljudi sposobnih za borbu. Dva dana kasnije je 14. maršni bataljon doveo hitno potrebno pojačanje.

Još jednom se podmaršal BENIGNI dao u proboj od Sinkow-a prema sjeveru. Istovremeno je, međutim, ruski armijski general IWANOWS započeo ofenzivu prema jugu. Uspjelo mu je da 07. oktobra izmedju Trembowla i Tarnpola jakim snagama probije linije njemačke južne armije. Neposredno poslije toga je 6. austrijska pješadijska divizija tako snažno napadnuta od strane čeških regimenti, da se je, umjesto da napadne, morala ograničiti na odbranu. Tek pošto su odbili ruski napad, počeli su ponovo napredovati, najprije desnim krilom. Komanda 7. armije, koja je zbog novog položaja njemačke južne armije morala promijeniti svoje dispozicije, povukla je diviziju iz Graz-a sa borbene linije sredinom oktobra, da bi je prebacila na italijansku ratnu pozornicu, gdje su na Frontu Isonzo bili hitno potrebni.

II NA BALKANU

Protiv Srbije

Austro-Ugarska je nakon izbijanja rata 14. avgusta 1914. godine svojom 2. i 6. armijom umarširala u Srbiju sa sjevera, dok je 6. armija pod direktnom vrhovnom komandom balkanskih oružanih snaga maršala POTIOREK-a trebala da 19. avgusta prodre između Bijeljine i Višegrada preko Drine. Ovoj armiji pripadao je XV. korpus sa 48. pješadijskom divizijom, koja je poticala iz Sarajeva (podmaršal EISLER), koja se sastojala od II. i 12. brdske brigade, a u okviru 12. borio se između ostalih III. bataljon 2. bosansko-hercegovačke pješadijske regimente, najprije pod vodstvom SPINDLER-a, a kasnije pod vodstvom potpukovnika COUDENHOVE. 48. Pješadijska divizija je na desnom krilu Armije već 20. avgusta na juriš osvojila visove iznad Višegrada. Ali uspjeh se nije mogao iskoristiti, pošto je u ovo vrijeme 2. Armija bila hitno potrebna na ruskoj ratnoj sceni i

njihov je odlazak doveo u žestoku nevolju 5. armiju kod Šabca. Isturena 6. Armija je stoga opet morala biti povučena preko Drine natrag. Tek je 22. oktobra jednoj borbenoj grupi sastavljenoj od Bosanaca, Dalmatinaca i Tirolskih jurišnika pod vodstvom maršala WURM-a. uspjelo da ponovo prodre na istok i zauzme Višegrad. Time je III. bataljon "Bosanskih dvojkaša" bio stalno i uvijek na naročito važnim mjestima. Ovaj se bataljon pri tom uvijek pokazivao kao hrabar i spreman na napad, kao npr. 28. septembra prilikom ponovnog osvajanja "mrtvačkih rovova" na Biljeg-u i 08. novembra prilikom zauzimanja Prevlake u Zadarskoj dolini.Najveći dio ovog marševskog proboja bio je obilježen kišom, snijegom i hladnoćom, razlokanim putevima i drugim preprekama, a stalno je bilo i velikih teškoća sa logistikom. Uprkos tome, III. je bataljon "Bosanskih dvojkaša" u sasatavu 48. divizije 25. novembra već došao do širokih lanaca Prostruga planina i time i područja Morave. Ovog dana divizija je dobila naređenje, da napadne visove Bukve.

Uprkos snažnoj vatri srpskih artiljeraca i bočnim napadima protivnika (nasuprot je stajala Moravska divizija II sa 8 bataljona) napad je uspješno izveden. Pri tom je bosanski poručnik Gojkomir GLOGOVAC zaslužio najveće vojno odlikovanje Austrije, orden Marije-Terezije. Evo jednog opisa njegovog herojskog oružanog djela:

Ujutro 26. novembra su se na visu Bukve nalazile dvije austrijske brdske brigade, br. 10 (desno) ibr. 12 (lijevo) jedna pored druge u stanju borbene gotovosti. Gusta magla je obavijala brdo. Sa srpskim trupama odbačenim iza visova između borbenih položaja postojala je samo labava veza. Malo prije 07.00 sati su iznenada napali na kotu 552 i položaje 10. brigade i time ugrozili desno krilo 12. sa poručnikom GLOGOVCEM i njegovim mitraljeskim odredom. Dan prije jedan od njegovih puškomitraljeza je morao biti poslan u pozadinu zbog kvara u punjenju, tako da je u tom memontu odjeljenje raspolagalo samo

sa jednim puškomitraljezom. S njime su oficir i njegova tri vojnika skočili pored mjesta na kojem je upao protivnik i sačekali tu da prođe glavni kontigent protivničke vojske u jurišu, da bi mogli napasti s leda. Prepad je izazvao pravu paniku. Sto koraka od zaklona nastala je strašna zbrka medu vojnicima u bijegu i onim koji su pogođeni padali. Srbi su uskoro pobjegli sa već osvojenog visa ponovo u dolinu Dragoviljske, ostavljajući za sobom 500 mrtvih i veliki broj ranjenih. Komisija za ocjenjivanje oružanih djela i njihovih posljedica došla je do sljedećeg zaključka:

"Drugi put u istoriji ordena Marija-Terezija javlja se mlado oružje puškomitraljez kao alat u jednom djelu vrijednom ordena. Ono je postalo odlučujući faktor u ruci jednog srčanog oficira u jednoj krajnje kritičnoj borbenoj situaciji i dokazalo svoju teško vjerovatnu nadmoć u borbi: na neprijateljskoj strani jaka divizija sa 6 bataljona, a na vlastitoj samo jedan puškomitraljez. Psihološki, odluka poručnika GLOGOVCA zaslužuje visoku ocjenu."

U srpskom zapisu Generalštaba u VII. svesci stoji o tome na strani 144 sljedeće:

"Napad moravske divizije, koja se sastoji od tri bataljona pješadijskih regimenti 6/1 i 6/II, koji počeo u 07.00 sati, najprije je zabilježio uspjeh, ali je ubrzo zaustavljen. Naišavši na snažnu paljbu puškomitraljeza naše su trupe već na početku borbe imale znatne gubitke. Komandant divizije je stoga naredio obustavljanje napada, koji u sudaru sa ubilačkom vatrom puškomitraljeza nije imao izgleda da uspije, i ograničavanje na glavnu odbrambenu liniju."

Gojkomira GLOGOVCA ćemo u ovoj istoriji regimente sresti ponovo kod proslavljenog osvajanja Monte Melette. Ali želimo već ovdje, na vrhuncu njegovog vojnikovanja, istaći njegov dalji put. Po završetku rata GLOGOV AC je živio u svom hrvatskom zavičaju. Nova jugoslovenska država hitno je

trebala oficire i iako Srbi nisu zaboravili njegovo herojstvo na visovima Bukve, uzeli su ga u svoje oružane snage.

Kad je GLOGOV AC u proljeće 1919. trebao biti poslan na osvajanje Koruške, izvukao se od izvršenja ovog naloga, otišao u Mađarsku i umro u bolnici Crvenog krsta od tuberkuloze pluća. Svoje izbjegavanje odlaska na Korušku je jednom drugu obrazložio sljedećim riječima: "Za mene je borba protiv Austrijanaca, mojih jedinih dobrih saboraca nemoguća, upravo nezamisliva!" Pukovnik Karl COUDENHOVE, krilni adutant nadvojvoda EUGEN komandant bataljona u 2. bosansko-hercegovačkoj pješadijskoj regimenti, piše u svojim ratnim sjećanjima o bataljonu Bosanaca, koji je on 13. avgusta 1914. vodio nedaleko od Bjeljine preko Drine, sljedeće: "Za vrijeme ovih kritičnih dana su moji srpski (misli se pravoslavni) Bosanci imali puno prilika da prebjegnu svojoj braći, našim protivnicima. Ali ni jedan to nije učinio. Naprotiv: Iz našeg bataljona su se javili 40 rasturenih, među njima je bilo i lako ranjenih, nakon povlačenja, kod komandanta. Moji gubici bili su samo mrtvi i teško ranjeni. Za nas je oficire to uvijek bio dirljiv prizor, kako su naši Bosanci u napadu u preziruću smrt napredovali polako, ali ustrajno i nepokolebivo.

29. novembra 1914. godine se 48. brdska divizija sa III bataljonom "Bosanskih dvojkaša" već bila probila do vrha Parloga na Ljegu. 02. decembra, na dan zauzimanja Beograda, prodrla je preko Lipeta prema Motiki. 07. decembra je divizija na Mramoru upala u borbu prsa u prsa sa Drina-divizijom I. Dan nakon toga je oko ponoći digla u zrak most kod Slovaca. Zatim se 48. brdska divizija umorna od borbe i potpuno icrpljena vratila do Uba. Bosanski bataljon je brojao još samo 200 pušaka. Cijela 6. armija je hitno trebala mir i oporavak. Prihvaćena je iza Save. Bosanski dvojkaši su odatle u maju 1915. Otišli na Isonzo-front.

U Crnoj Gori

Crnogorski kralj, čija se zemlja na jugu graničila sa Hercegovinom je, odmah pošto je izbio rat između Austrije i njemu bliske Srbije, iskoristio priliku, da zauzme 1850 metara visoki Lovćen, koji dominira Kotorskim (Cattaro) zalivom. Ali krajem 1915. se na sjeveroistoku podigla za njega teška oluja. Prijateljska Srbija je izgubila rat. 24. novembra je bila definitivno pobjedjena na istorijskom Kosovom polju. Ostaci potučene armije bježali su sa bolesnim kraljem PETR-om u brda Albanije i Crne Gore. Austrijska armija pod vodstvom generala KOEVESS-a nadirala je naprijed i 07. decembra zauzela Ipek. Snažne sniježne padavine spriječile su je daljeg napredovanja. Početkom januara je već bila zašla u crne gore i 10. januara 1916. godine nakon dva dana žestokih borbi austrijske su trupe osvojile Lovćen. 13. januara zauzeli su glavni grad Cetinje. Time je rat za Crnu Goru praktično bio završen. Ostaci trupa predali su se 25. januara, a kralj je preko Rima pobjegao u Francusku.

U spomena vrijednom osvajanju snažno utvrđenog i hrabro branjenog Lovćena je V. bataljon bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 pod vodstvom kapetana STARKEL-a imao izvanrednog udjela. Nakon što je potučena Crna Gora, on je upotrijebljen u južnom Tirolu u brdskom ratu. Krajem aprila 1916. ovaj se bataljon našao u sastavu 21. brdske divizije (generalmajor GOIGINGER). U maju 1916. istakao se kao borbena grupa brdske divizije već u brdima Pustertal-a.

U Rumuniji

Rumunija, koja sa centralnim silama nije bila povezana ugovorom, ali je ipak bila prijateljska s njima i pažljivo je pratila tok rata između njih i antante, čekala je na potez jačih.

Odlučujućom za njen izbor partnera pokazla se velika ruska ofanziva pod generalom BRUSSILOW-im sa svojm početnim uspjesima 1916. Rumunija više nije dalje odugovlačila. Okrenula se od centralnih sila i priključila se antantı, koja je zračila nadom. Sa četiri armije, čija je snaga brojala okruglo 600.000 ljudi napala je Austro-Ugarsku. 3. armija se u svom marševskom centru, pod vodstvom generala AVARESCU-a, probila između prevoja Oitos i Toelzburskog prevoja preko oba erdeljska grada Kronstadt-a i Schaessburg-a na sjever.

Austro-Ugarska je na svojoj granici imala 25.000 ljudi u izmješanim trupama pod vodstvom generala ARZ-a. U njihovom sastavu nalazio se i VI. bataljon bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2, koji je nakon rumunjskog ratnog razjašnjenja bio stacioniran u logoru u Lebring-u i odatle ga je u septembru 1916. godine general MALACAK poveo na rumunjski front.

Ovaj bataljon "Bosanskih dvojkaša" se, prama sačuvanim izvještajima, istakao svojom hrabrošću i to naročito u teškim borbama za sedam gradova graničnog pojasa na Oito-u.

U orijentalnom korpusu

U prvim mjesecima 1918. godine je u prostoru Beograda formiran orijentalni korpus. Sastojao se dijelom od bosansko-hercegovačkih trupa. Po jedan bataljon bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 1,2,3 i dvije jedinice bosansko-hercegovačkih strijelaca br. 5 služili su u orijentalnom korpusu. Komanda ovim specijalnim korpusom prenesena je na heroja sa Monte Melette, potpukovnika DUIC-a. Komandna mjesta su, medu ostalim, povjerena sljedećim aktivnim oficirima "Bosanskih dvojkaša": kapetan BOSNJAKOVIC, kapetan GLOGOVAC, kapetan ROESSLER i poručnik ADAMUS.

Orjentalni korpus je izvorno bio određen da osigurava bagdadski prolaz prema Palestini. 20. juna 1918. godine je ipak nakon neuspjele "Piava-ofanzive" dospio na italijansku ratnu pozornicu.

To što seje vojna komanda još godine 1918. odlučila, da prije svih, upravo bosansko-hercegovačke regimentaše, koji su do tada već bili isprobani na svim ratnim pozornicama, izabere za orjentalni korpus, svjedoči ne samo o mnogostrukim mogućnostima angažovanja ovih trupa, nego je, također, i častan dokaz bezuslovnog povjerenja, koje je vrhovna komanda Armije imala u ove regimentaše.

III PROTIV ITALIJE

3. Bataljon

04. maja 1915. godine Italija je raskinula ugovor o savezu sa Austro-Ugarskom, koji je postojao od 1882. godine, i 23. maja objavila rat, za koji se već bila odgovarajuće i pripremila. S naporom je k.u.k. vrhovna armijska komanda mogla da izdvoji trupe za novu ratnu pozornicu. Od Bosanskih dvojkaša je došao III. bataljon pod komandom majora RUZICIC-a, koji je do tada bio angažovan u Srbiji, sada na jugozapadni front. On se istakao već u prvim od jedanaest spomena vrijednih Isonzo bitaka. U drugoj Isonzo bici se III. bataljon borio na vreloj osporavanoj Monte San Michele.Krajem avgusta 1915. godine došao je na koruški front. Tamo je zaradio nove lovorove vijence prije svega osvajanjem Findenig-Kofels-a 06. septembra 1915. godine. Bataljon je bio raspoređen u sastav 12. brdske brigade, sa kojom se, pokriven artiljerijskom vatrom i vatrom minobacača, bacio na protivnika u Pass Lodinut-u i

Findenig-u. Osvajanjem ovog posljednjeg su Bosanci pomakli liniju fronte na italijansi teritorij i otvorili pogled u dolinu gornjeg Chiarsa.

U novembru 1915. godine je III. bataljon opet bio na Isonzo-frontu, i to oblasti Goerzer Brueckenkopf. Vojni izvještaj slavno ističe herojsku odbranu vrha od 383 m istočno od Plava 12. decembra 1915. godine od strane bataljona Bosanaca. Bataljon je držao vrh uprkos snažnim napadima četverostruko jače sile. Sredinom decembra je III. bataljon opet bi na Isonzo-u sjedinjen sa svojom regimentom, u čijem je sastavu onda i ostao do kraja rata.

Na Isonzu

Druga tri bataljona "Bosanskih dvojkaša" su 14. oktrobra 1915. godine kod Kotzmann-a povučeni sa ruskog fronta i prebačeni na italijansku ratnu pozornicu. Oni su sa 6. pješadijskom divizijom (podmaršal SCHOENBURG) 27. oktobra stigli u Schoenpass kod Goerz-a, i to 2 bataljona sa 12. brigadom (pukovnik MUELLER) i jedan bataljon sa 16. brigadom (pukovnik TESTA). Od 21. oktorbra je italijanska armija pokušavala da uz najveći mogući angažman u 4. pokolju prodre do Trsta.

Krajolik i priroda, kao i način borbe, ovdje su se pokazali drugačijima nego na istočnom frontu. U najveću nedoumicu je neprijateljsku artiljeriju dovodilo zbunjujuće dejstvo bačenog kamenja. Pri tom nije bilo zaklona za borce, čak ni rovova, nego samo zaštitne rupe u kamenitom tlu, iz kojeg su rasprskavajući meci pokretali cijele slapove odronjenog kamenja. Nije bilo ni zaštićene veze sa pozadinom. Nedostatak vode mučio je trupe u kršu. Bura je ledeno hladno brijala preko visova. 1. novembra je nakon tri sata italijanske topovske paljbe bjesnila žestoka borba. Bosanci su u protunapadu odbacili protivnika, koji je bio prodro kod Peteana. Regimenta se zatim našla na samom Monte San Michele, koji se u ravnici izdizao 275 m u vis istočno od

Gradišća u sljedećim krvavim bitkama na Isonzu, okružena artiljerijom i pretvorena u žrtveni brijeg. 13. novembra je protivniku, nakon jednog takvnog čelično-vatrenog udara, uspjelo da zauzme dio teritorija u dužini od otprilike 600 koraka. Ali su mu u noćnom protivnapadu Bosanci to opet oduzeli. Samo ova jedna borbena epizoda je Italijane po vlastitim podacima koštala 8 oficira i 476 palih vojnika. Dan nakon toga su italijanske jurišne trupe južno od Peteana zauzeli položaj cirka 400 koraka širine i tražeći zaštitu u tmini pokušavali se proširiti. I opet su "Bosanski dvojkaši" bili ti koji su isukali mač. 15. novembra ponovilo se isto na vrhu Monte San Michele. Ovaj su put Bosanci pošli u protivnapad zajedno sa strelcima br. 8. Snježna mećava je 16. i 17. novembra donijela prekid. Ali već 24. novembra su Italijani nastavili svoj sve intenzivniji pokušaj da ostvare prodor prije duboke zime. Napad je, međutim, propao i time se i završila 4. Isonzo-ofanziva bez pomena vrijednih osvojenih teritorija od strane protivnika. "Bosanski dvojkaši" su bili tako umorni od borbe i sa puno palih, da su morali biti povučeni sa fronta. Najprije je slijedio kratki oporavak u Ranzianu, odakle je regimenta, popunjena maršnim bataljunima, prebačena na južnotirolski front.

U "sedam općina"

Austro-ugarski načelnik generalštaba, CONRAD von HOETZENDORF, želio je da masivnim napredovanjem iz brda južnog Tirola u proljeće 1916. ostvari odlučujući potez na italijanskoj ratnoj pozornici. Ovaj je plan zbog neuobičajeno jakih snježnih padavina u brdima bio odložen do sredine maja. Tek tad su putevi veze bili unekoliko prohodni i za tešku artiljeriju. U planiranoj ofanzivi je 6. pješadijska divizija, u čijem su se sastavu borili "Bosanski dvojkaši" dobila zadatak, da prevlada posljednje neprijateljske prepreke prije stupanja na gornjoitalijansku udolinu. V. bataljon regimente borio se u ovo vrijeme zajedno sa V. bataljonom "Bosanskih kečeva" i

bosanskim jurišnicima br. 3 u rejonu V Pustertal-a. 29. maja su dijelovi bosansko-hercegovačke pješadijske regimente u području sjeverno od Monte Fiara po prvi put od početka ofanzive dospjeli direktno u borbu i natjerali Bersaglieri-regimentu u bijeg. Time je bio otvoren put preko gornje doline Campo Mulo. 1. jula se 6. Pješadijska divizija sakupila u ovoj dolini ispred visoko stršećeg planinskog stupa Monte Melette. 11. brigada je dobila naređenje, da razbije ovu silnu bravu pred dolinom Brenta.

Zauzimanje na juriš Monte Meletta-Fior

Već je 2. juna prijepodne potpukovnik von BRUNFAUT, komandant 11. brigade, naredio pješadijskoj regimenti 27 da krene u napad. Regimenta je 3. juna dospjela do uvale zapadno od glavnog vrha. "Bosanski dvojkaši" su se probili do Mga. Mandrielle, tamo ih je smjenila 8. brdska brigada, a oni su odvučeni u dolinu Campo Mulo. 5. juna je komandant brigade ponovno naredio napad na područje Monte Meletta - Monte Castelgomberto, i to sa II. i IV. bataljonom pješadijske regimente br. 27, dok je III. bataljon 27. regimente trebao da se probija južno od tog dijela. III. bataljon "Bosanskih dvojkaša" je trebalo da slijedi IV. bataljon Belgijanaca, i to tako da im prilikom juriša bude pri ruci. I. i IV. bataljon "Bosanskih dvojkaša" su trebali da budu rezerva brigade preko Mga. Slauper i da daju odgovarajuću podršku artiljeriji prilikom napada.

Do zastoja u napadu je, zbog velikih gubitaka usljed dejstva italijanske artiljerije i puškomitraljeza, došlo na platou istočno od Mga. Slauper. Nakon toga je III. bataljon Bosanaca pokušao da pri prvom sumraku iznenada preko kote 1559 zauzme vrh Monte Meletta-Fior. Mladom poručniku ECKER-u je uspjelo i da se sa 100 vojnika na juriš probije u neprijateljske

položaje. Pošto, međutim, zbog jake odbrambene vatre veće formacije nisu mogle slijediti, ova je hrabra grupa životom platila svoju neu straši vost. Svi do jednog su izginuli.

7. juna je komandant brigade naredio sljedeći napad: "Pješadijska regimenta br. 27 treba da na juriš osvoji Gastelgomberto, a bosansko-hercegovačka regimenta br. 2 Meletta (Fior). U ovu svrhu će se dosadašnjoj artiljeriji dodati jedna teška baterija i još jedan top. Ova teška artiljerija treba da se probije do 10.00 sati. Zatim slijedi jedan sat djelotvorne vatre kompletne artiljerije. Pješadija treba da u 11.00 sati počne sa napredovanjem. Istovremeno se uključuje i uništavajuća vatra artiljerije. Tačan početak i trajanje određuje potpukovnik DUIC kao komandant jurišne trupe i voda ovog pothvata. Pukovnik DOROTKA treba da teži da u dva poteza iz pravca Mga. di Ronchetta s leda zaobiđe Castelgomberto. Pješadijska regimeta br. 27 treba da ide lijevo od bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 u pravcu Castelgomberto i prevoja između njega i Meletta (Fior). Njegov II. bataljon kao desno krilo treba da održava vezu sa "Bosanskim dvojkašima". Iza ove *linije* napada je pješadijska regimenta br. 11 trebala da drži zalede vrha sa kotom 1732".

Bosansko-hercegovačkoj pješadijskoj regimenti br. 2 bila je dodijeljena sljedeća napadačka pozicija:

"Na desnom krilu potpukovnik Stevo DUIC sa III. i pola IV. bataljona i odjeljenjem puškomitraljezaca na stijeni cirka 700 koraka jugozapadno od kote 1824. Lijevo od tog mjesta Adalbert GLOSSNER sa I. bataljonom i jednim odjeljenjem puškomitraljezaca. Kod Mga Slapeur major Karl PAYER sa pola IV. bataljona kao rezervom brigade. Grupa Glossner treba da nakon osvajanja položaja na vrhu nastavi prema Monte Miela, grupa Duić da rasturi neprijateljski front duž linije grebena u pravcu jugoistoka.

Nakon proboja puščanom paljbom i djelotvornom artiljerijskom vatrom će se 5 minuta oglasiti doboš, 5 minuta će biti pauza, a zatim još 5 minuta udaranje doboša. Neposredno nakon drugog oglašavanja doboša treba da krene napad.

Za vrijeme djelotvorne artiljerijske paljbe treba da se cirka 450 koraka od neprijateljskih položaja kod jedne grupe stijena sastanu grupa koju vodi potpukovnik DUIC (9., 10. i 12. jedinica), kao i grupa koju vodi kapetan GLOGOVAC (vod puškomitraljezaca i vod rovovskih vojnika). Odmah iza treba da uskoči 11. jedinica pod vodstvom kapetana GROSCHEL-a. Dva voda obojice poručnika STROHRIEGEL-a i SINKOVEC-a treba da idu prema bočnim položajima istočno od grupe kod stijena. 13. i 14. jedinica pod vodstvom potpukovnika BOSNJAKOVIĆ-a treba da se, u zaštitu prednje grupe, takode nade kod grupe kraj stijena, čim napusti liniju juriša".

7. juna je u 10.00 sati planinski masiv bio obavijen gustom maglom. Pješadija je na vrijeme započela prodor, iako je djelotvorna artiljerijska paljba zbog nedostatka odgovarajuće vidljivosti morala izostati, a u izvidnicu poslane patrole su javljale, da su neprijateljski položaji netaknuti i potpuno zauzeti. Nakon toga su dvije jedinice bataljona majora PAYER-a poslane za polovinom bataljona, kojeg je vodio potpukovnik BOSNJAKOVIĆ. U ovoj fazi napada istakao se zastavnik SIEGELHUBER. On je sa svoja dva puškomitraljeza zadržao neprijateljsku pješadiju i olakšao napredovanje jurišnicima, tako da je I. bataljon mogao da se približi neprijateljskim rovovima već na 300 do 400 koraka. Kada se oko 18.00 sati magla konačno počela razilaziti, potpukovnik DUIC je odmah ponovo pokrenuo artiljeriju. Ona je nadoknadila djelotvornu paljbu i jurišni odredi su opet mogli napredovati.

Odredi pješadijske regimente br. 11 su, kao podrška, puščanom i vatrom iz puškomitraljeza počistili neprijateljske

položaje sa kote 1732. Ovo se odigralo, nažalost, sa udaljenosti od dobrih 1900 koraka. Pošto su, međutim, jurišnici djelomično bili već na 400 koraka od neprijateljskih položaja, ova je vatra više štete nanijela u vlastitim redovim nego kod dobro zaštićenog protivnika. Medu ostalim je tom prilikom ranjen i potporučnik SINKOVEC. Morala je biti naređena trenutačna obustava vatre. Do tad je, međutim, prošlo 20 dragocijenih minuta. U 19.20 sati je jurišni komandant naredio produženje artiljerijske paljbe do 20.00 sati. Najteže je bilo grupi koju je vodio potpukovnik DUIĆ, koja je trpjela artiljerijsku neprijateljsku vatru s boka i s leda iz pravca Col del Rosso i Monte Val Bella.

Uprkos tome, kapetan je GLOGOVAC sa svojom duboko raščlanjenom grupom u 20.00 sati naredio nastavak napada preko strme padine bez zaklona. 10 minuta nakon toga je i I. bataljon opet napao. Već u 20.25 sati je I. bataljon (kapetan BARTA) dosegao neprijateljski položaj na sjevernoj padini brda i napao u jurišu sa bajonetama. Vodnik Huse ŠKORIĆ savladao je jedan italijanski puškomitraljeski odred. U međuvremenu su jurišne trupe već svuda bile blizu neprijatelja. Tu je potpukovnik DUIĆ u 20.35 većem broju trubača naredio da daju znak za juriš, našto je cijela regimenta Bosanaca uz odjekujući poklič "Hurra'navalila na protivnika. U 20.45 sati je Monte Meletta (Fior) nakon divlje borbe prsa-u-prsa bila u rukama Bosanaca. S njima je s lijeve strane zajedno hrabro jurišala jedna jedinica 27. pod vodstvom poručnika SCHWARZ-a. Italijani su se naročito kod trougla branili vrlo hrabro i žilavo. Jedna grupa se nakon zauzimanja njenog položaja odmah ponovo učvrstila jedva 50 koraka od vrha. Na udaljenosti od cirka 300 koraka je potpukovnik DUIĆ južno od trougla vidio dvije neprijateljske jedinice kako se približavaju u žurnom maršu. Odmah je postrojio svoju jurišnu grupu i majoru PAYER- u i kapetanu GLOGOVC-u je naredio da svoje odrede razvijaju prema desno. Na koti su stajali kapetan GROSCHEL, potporučnik BOSNJAKOVIĆ i vod puškomitraljezaca potporučnika KUNZ-

a, istočno od kote 1559 u nastavku na grupu GLOGOVAC bio je poručnik SCHREINER sa jednom polujedinicom. Tako je regimenta dočekala neprijateljske protunapade i sve ih odbila, pri čemu je pao major PAYER. Pošto je, osim njega, još prilikom osvajanja brda, što zbog pogibije što zbog ranjavanja, izostalo više drugih oficira, još u toku noći je moralo biti izvršeno pregrupisavanje. Nova postavka bila je sljedeća: kapetan BARTA lijevo, u nastavku potporučnik CERNOCH, kod trougla kapetan GROSCHEL sa vodom puškomitraljezaca poručnik KUNZ-a, zatim kapetan GLOGOVAC, poručnik SCHREINER i konačno vod puškomitraljezaca potporučnika HOCEVAR-a. U ovoj postavci je regimenta do 01.00 sati u noći (8. juni) morala da odbije ponovljene protunapade. Onda je nastupila pauza u borbi do jutra. Ali već u zoru su se nastavili pokušaji protivnika, da ponovo zauzme ovu važnu poziciju. Tek kasno popodne 8. juna su Italijani digli ruke od svog nauma i zaštićeni sumrakom konačno se povukli u pravcu Monte Miela i Tondareca.

Slijedeći bosanski oficiri su se naročito istakli prilikom osvajanja Monte Melette: potpukovnik DUIĆ, majori GLOSSNER i PAYER, kapetani BARTA i GLOGOVAC, kao i zastavnici SIEGELHUBER i PETERŠIĆ.

Komandant 11. brigade, pukovnik von BRUNFAUT, je o ovom oružanom djelu izvještavao sljedećim redovima: "Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2, koju je zapao najveći udio u osvajanju, je svojim žilavim i herojskim držanjem, svojim izdržavanjem najtežih uslova i svojim gubicima s obzirom na veličinu uspjeha stekla vječitu slavu i dostojnost, da se u ratnoj istoriji njeno herojstvo posebno obilježi".

Slijedećim službenim aktom je regimenti dodijelio zadužbinu Dr. Rauscher:

K.u.k Grpkdo G.O. knez Eugen br. 38.611 Ant. Reg. R. Dr. Rauscher-Stiftung
K.u.k. 3. armija - komanda

Zadužbina savjetnika vlade dr. RAUSCHER-a u iznosu od 500,- kruna dodjeljuje se 1. borbenom bataljonu bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 za njena sjajna postignuća prilikom osvajanja Monte Melette 7. juna 1916. godine u ratu protiv Italije. Ovaj iznos se prenosi na komandu 6. pješadijske divizije na njen zahtjev br. 1560 od 1916. godine ratnom poštom.

Upućuje se komandi 3. armije, personalni br. 5906/V, komandi 11. armije na br. 1138 LVK
Ratna pošta br. 239, 04. avgusta 1916.
K.u.k. komanda 3. armije

Pras Nr. 5906/VI Prilog

Videat potpukovnik korpusa generalštaba DUIĆ kao bivši komandant ovog bataljona u navedenoj ofanzivi.

Za načelnika generalštaba armije
PERČEVIĆ-a m.p.

Komandant ovog bataljona bio je hrabri major GLOSSNER. Ja sam samo vodio napad "Bosanskih dvojkaša" DUIĆ m.p.

Gradska vijeća gradova Graz i bosanska Dubica poklonili su regimenti srebreni simbol roga kao priznanje slavnog ratnog podviga.

Generalpukovnik SCHONBURG, dugogodišnji komandant 6. Pješadijske divizije napisao je septembra 1931. o svom iskustvu sa Bosancima:

"Medu bosanskim trupama naročito se istakla bosansko-hercegovačke pješadijska regimenta br. 2, čije je ponašanje u borbi prsa-u-prsa bilo uzorno za sve. Njen svijetli podvig je osvajanje vrha Monte Meletta 07. juna 1916. godine i taj dan se s pravom obilježava svake godine kao slavni dan regimente".

Osvajanje Monte Melette je tako opširno obrađeno, jer se ono vrednuje kao vrhunac doprinosa "Bosanskih dvojkaša". Značaj ovog podviga može se ispravno ocijeniti tek nakon sučeljavanja okolnosti i mogućnosti. Za italijansku stranu je Masiv Meletta bio bastion protiv udara sjever-jug, ali prije svega bastion za Primolano od izvanredne važnosti. Stoga je oduvijek bio snažno armiran, položaji odgovarajuće postavljeni i *dovoljno* opskrbljeni za artiljeriju. Dvije regimente i dvije brigade odabranih Alpinaca branili su stup brda u dobro izgrađenim rovovima sa jakim puškomitraljeskim gnijezdima i naoružani topovima. Jedanaest mobilnih baterija i pored toga artiljerija sa oklopnjacima Mte Lisser sa dvije dodatne baterije, kao i obje velike artiljerijske grupe Monte Val Belle i Col del Rossoa predstavljali su masivnu odbranu koja je bila na raspolaganju. Ova izdašna artiljerija je bila djelotvorna naročito zbog toga što je italijanski prednji front njome mogao biti zaštićen frontalno i bočno, pa čak i s leda. I samo vrijeme je bilo povoljno za odbranu. Dani su bili magloviti i kišni, noći vrlo svježe, što se naravno lakše moglo podnositi u dobrim zaklonima, nego na slobodnim položajima napada.

Prilikom zauzimanja Monte Melette sljedeći su Bosansi položili svoje živote: major Karl PAYER, poručnik dr. Thomas SCHUSCHING, potporučnik Hermann ECKEER, zastavnik Julius PALME i kadeti Leopold KUPKA i August WEISSENSTEIN. Oni su sahranjeni sa još 202 pala vojnika svoje hrabre regimente i 236 Italijana u dolini Campo Mulo.

Italijani su još 1916. hrabrim braniocima Monte Melette uredili groblje na brdu, na kojem se na jednoj zelenoj mramornoj

ploči visokoj dva i po metra može pročitati počasna poruka palima.

Mi našim herojima želimo zahvaliti jendostavnim riječima i toplim srcem i nikad nećemo zaboraviti ni njihov izvanredni podvig ni njihovu veliku žrtvu. Zbog toga njihovi još uvijek živi drugovi, uz snažnu podršku gradskog stanovništva, svake godine u Grazu održe svečano bogosluženje, na čijem kraju se odsvira Marš "Monte Meletta", koga je komponovao bivši kapelan regimente Eduard WAGNER.

Na visoravni Asiago

Kao više puta ranije Bosanci su i ovaj put svoju tešku i skupo plaćenu pobjedu na Monte Meletti morali žrtvovati zbog interesa ukupnog položaja. Koliko god da to bilo gorko za sve koji su tu bili i koliko god da je to deprimirajuće djelovalo na cijelu regimentu, ne samo da je ofanziva zaustavljena, nego su se trupe sa naprijed pomjerenih položaja morale povući na skraćene linije odbrane. "Bosanskim dvojkašima" je dodijeljen novi "položaj" na liniji od istočne padine 1819 metara visokog Monte Zebio preko prepreke na cesti prema Asiagou i opet preko 1827 metara visokog Monte Colombaroa uključujući i njegovu zapadnu padinu. To, međutim, nije bio položaj, nego jedna markirana linija, koju je regimenta zauzela 25. juna i cijelu jednu godinu više nije napuštala. Najprije se morala izgraditi za odbranu. Još prije nego što se sa tim stvarno moglo početi, neprijatelj je već snažno navaljivao. Sa velikim brojem trupa i puno materijala, prije svega puno artiljerije, protivnik je želio da razbije ovaj planinski front i da se probije prema Trientu.

Od 27. do 30. juna je pet italijanskih brigada pokušavalo ovaj proboj. 6. jula je neprijateljska artiljerija između 05.00 i 08.00 sati zasula oba brda topovskom paljbom. Nakon toga je uslijedio jurišni napad pješadije, koji je morao biti odbijen u bjesomučnoj borbi prsa-u-prsa. Tri dana nakon toga desio se jedan neuspio pokušaj Italijana na desnom krilu. 11. jula su dvije italijanske brigade bezuspješno iskrvarile na Monte Interotto, a 23. i 24. jula su jači neprijateljski savezi nakon višesatne topovske paljbe ponovo pokušali zauzeti Monte Colombar. Pošto je i ovaj napad bio odbijen, nastupila je konačno jedna duža pauza, koja se mogla iskoristiti za hitno potrebnu izgradnju novih zaklona. Pošto je nedostajala mehanička pomoć, to nije bila laka stvar u kamenitom tlu. Krampama i lopatama, čekićima i dlijetama su se morali graditi rovovi dubine u visini čovjeka, i rupe u stijenama kao vojničke zaštitne prostorije od artiljerijske vatre i vatre minobacača. Kad su radovi bili završeni, nemilosrdno je zagospodarila zima.

Na Monte Pasubio

Jedno od uvijek iznova pominjanih brda, za koje se žestoko borilo i koje je postalo poznato po uzetom danku u krvi, koje se nalazi na tirolskom fronu je Monte Pasubio, koji se izdiže iz jednog planinskog masiva cirka 20 kilometara jugoistočno od Rovereto, visok 2236 metara, a koji je postao važan potporni stup austrijskog fronta protiv Italije. Tirolski kraljevski strijelci su ga branili hrabro i uz velike gubitke. Oktobra 1916. godine, nakon što je jedan položaj na grebenu morao biti počišćen, od armijske komande je traženo hitno pojačanje. Ona je izdala naređenje 22. maršnom bataljonu bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2, koju je kapetan KONAKOVIĆ upravo bio doveo u Tajo južno od Bozen-a, da odmah pošalje jednu jedinicu na Pasubio. Bio je to dobar izbor, jer je ubrzo

nakon toga ponovo vraćen izgubljeni položaj na visu. Armijska komanda br. 47 od 11. novembra 1916. izričito slavi udio poručnika ROSTACHER-a navedene jedinice Bosanaca u ovom poduhvatu, u kojem se medu ostalim naročito istakao kadet RIMPLER. Ova naredba glasi: "Armijski komandant je naknadno iz jednog izvještaja o bici saznao, da se je 1. jedinica 22. maršnog bataljona bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 od 9. do 19. oktobra u teškim bitkama na Pasubio-u, boreći se sa kraljevskim strijelcima, sa izvanrednom hrabrošću časno pridružila ostalim braniocima i dala bitan doprinos slavi ovih spomena vrijednih dana. Sa velikim zadovoljstvom armijska komanda daje na opće znanje slavno ponašanje Bosanaca i izražava oficirima i vojsci 1/XXII maršne jedinice bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 svoju zahvalnost i svoje puno priznanje.
ROHR m.p. generalpukovnik

Strana 48: fotografija XXII maršnog bataljona bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 prije uključenja u borbe na Monte Pasubio (samo 19 vojnika sa ove fotografije je preživjelo napad)

Zima u planini

Jesen i zima 1916/17. bila je vrlo hladna i sa puno snijega. Već u oktobru je palo toliko snijega, da su se rovovi stalno morali čistiti, a putevi veze se uskoro više nisu mogli korisiti. Oko nove godine su sniježne mase bile katastrofalne. Prosječno su dosegle visinu od 4 metra. Bilo je nemoguće očisiti rovove lopatama, tako da nije ostalo ništa drugo, nego da se prohodni rovovi urade kao tuneli. Iako se sve to nekako dalo urediti, položaj je ipak bio opasan po život, jer dotur opskrbe više nije funkcionirao, a goloj gladi pridružio se i gorki mraz. Usljed pothranjenosti i smrzavanja strahovito je porastao broj onesposobljenih. Tek u februaru je došao čas olakšanja. Do tada

su malobrojne zgrtalice snijega i brojne neumorne ruke vojnika uspjeli toliko očistiti puteve, da je saobraćaj od životne važnosti prema i od linija fronta konačno ponovo bio moguć. To je bio spas u najvećoj nevolji. Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 je ovom zimom bila toliko desetkovana, da je hitno povučena na jedan mjesec oporavka i dopune u Pergine blizu Caldonazzo-jezera. Odatle je 17. marta 1917. godine došla na Dolomitski front, i to I. i II. bataljon u Vigo de Fassa, III. bataljon u Predazzo i IV. bataljon sa štabom regimente u Moenu. Regimenta se u Dolomitima ipak nije morala vojno angažovati, jer su tamo stacionirane borbene trupe, kad su čuli da dolaze Bosanci, da bi odbranili vlastitu čast, sami korigovali gubitke položaja i sami vratili izgubljeni vrh. Smotru "Bosanskih dvojkaša" je u prekrasnom planinskom svijetu Dolomita 24. marta 1917. izvršio komandant vojne grupe Bozen, maršal CONRAD.

Opet u sedam općina

8. aprila 1917. godine je bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 dobro oporavljena i svježe opremljena ponovo zauzela stari položaj na Monte Colombaro i Monte Zebio, koji je dva mjeseca ranije napustio u jednom stvarno bijednom stanju. U međuvremenu je došlo proljeće i protivnik, koji usljed teške zime sigurno nije manje patio, se u maju ponovo počeo javljati, najprije življom vatrom sa položaja i pojačanom patrolnom aktivnošću. Novina su bili italijanski bacači svjetla, koji su svake noći sa Monte Fiara osvjetljavali vlastite položaje pokretnim snopovima svjetla. Krajem maja je konačno i neprijateljska artiljerija prešla u akciju. Prvi pokušaji napada su, doduše, služili samo kao izvidnica. Kad su odbijeni, opet je nastupio relativni mir.

26. juna 1917. je car KARL posjetio komandu korpusa u Baitle-u. Htio je da lično upozna "čelični korpus" i da lično uruči dodijeljena odlikovanja za hrabrost. "Bosanske dvojkaše" predstavio mu je i sam više puta odlikovani kapetan GANDINI. Ova je posjeta dala naslutiti predstojeće nove zadatke za regimentu. Krajem avgusta je regimenta stvarno smjenjena od strane udruženih njemačkih trupa i prebačena na Isonzo-front, gdje je stigla sredinom oktobra 1917.

Proboj kod Flitsch-a

Dodijeljena I. korpusu (pješadijski general KRAUSS) i 55. pješadijskoj *diviziji* (generalmajor SCHWARZENBERG) bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 je bila angažovana na sljedećim borbenim pozicijama: komandant regimente pukovnik MIHAJLIC sa svojim štabom, I. bataljon (kapetan PUTEANY) i jedna jedinica puškomitraljezaca prema zaleđu Krn-a, IV. bataljon (potpukovnik BIZZARO) i jedna jedinica puškomitraljezaca za napad na 2245 metara visok vrh Krn-a i III. bataljon (potpukovnik COUDENHOVE) sa jednom jedinicom puškomitraljezaca na 1549 metara visoki Jawortschek kao pozadina za tamošnji napad pješadijske regimente br. 7. 24. oktobra, prvog dana pobjedonosne probojne bitke kod Flitsch-a i Tolmein-a, uključen je samo IV. bataljon. Započeo je italijanski protunapad, odbio ga nazad i za rezultat imao veliki broj zarobljenih. Austrijska je ofanziva započela topovskom paljbom po neprijateljskim položajima, pri čemu je po prvi put obilno korištena i gasna municija. Ovoj vatri Italijani nisu mogli odoljeti. Oni tada još nisu imali na raspolaganju filter-gas-maske. Tako su u bijegu napustili svoje položaje, ostavljajući iz sebe velike količine municije i zimske opreme. Za vrijeme topovske paljbe IV. se bataljon "Bosanskih dvojkaša" probio pema Krnu.

Sa strme padine 2000 metara visokog Vršića pao je komad stijene i ubio bataljnoskog adutanta potporučnika u rezervi Petera CLOSS-a, koji je svojim tijelom zaštitio komandanta bataljona. I "Bosanski dvojkaši" su kod Flitsch-a doživjeli svoj prvi gasni napad. Zbog nedovoljnog iskustva on je ne samo kod protivnika, nego i u vlastitim redovima izazvao velike gubitke. Ali proboj je uspio i regimenta se 27. oktobra po prvi put sakupila u Bergogna-u na dobro zasluženom jednodnevnom odmoru. Zatim je u sklopu 38. pješadijske brigade (pukovnik ZEDWITZ) snažnim maršem otišla prema riječnoj dolini Tagliamento, gdje su Bosanci ponovo trebali dokazati svoju hrabrost i odanost.

Na Tagliamentu

Idealna pretpostavka za dalji uspjeh ofanzive, koja je sad bila u velikom zamahu, bio bi, naravno, neposredni progon već oslabljenog neprijatelja. Ali to je bilo jednostavno nemoguće sa trupama, koje su bile potpuno rasute usljed silovitih marševa od po 35 do 45 kilometara dnevno, uz niz razrušenih mostova preko široke rijeke. Osim toga, pješadija je bila prepuštena sama sebi, pošto je ne vozi teška artiljerija, naravno, nije mogla tako brzo slijediti, a laka, ionako brdska artiljerija, je imala samo još malo municije. Najprije je pješadijska regimenta br. 30 pokušala prelazak kod Cornin-a, 8 kilometara uzvodno od Osoppo-a, ali ga nije mogla ostvariti. Da se ne bi dalje gubilo dragocijeno vrijeme, neposredno poslije toga je uključena bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 sa tri svoja bataljona i jednim bataljonom "Bosanskih četvorkaša". Opet su, dakle, dovedeni Bosanci, da bi se jednom kritičnom situacijom moglo pouzdano ovladati. A oni ni ovaj put nisu razočarali. Odgovarajuće dočekani od strane neprijateljske artiljerije, a od strane vlastite nezaštićeni, Bosanci su noću akrobatski prešli preko ostataka razorenog i preko jednog improvizovanog za nuždu izgadenog mosta. U 03.00 sata ujutro dospjeli su na zapadnu obalu Tagliamenta. U ranu zoru "Bosanski četvorkaši"

su upali u borbu prsa-u-prsa na prvoj neprijateljskoj liniji i zauzeli cestu s one strane rijeke. U međuvremenu su "Bosanski dvojkaši" formirali mostobran i raširili ga tako da je najveći dio trupa, koje su trebale prijeko, to nesmetano i izveo. Nakon uspješnog okončanja ovog pothvata bataljoni regimente su dobili odvojene zadatke. III. bataljon je postavljen na San Rocco, gdje je doslovno svaka kuća pojedinačno morala biti osvajana, tako žilavo se tu branio protivnik. IV. bataljon je kao obezbjedenje brigade prema sjeverozapadu poslao 16. jedinicu u Anduins. Prilikom ispunjavanja ovog zadatka došlo je, zahvaljujući hrabrosti komandanta jedinice poručnika EDELSBRUNNER-a, u prvim novembarskim danima do jedne senzacije, koja se pročula nadaleko: iako premorena od dotadašnjih marševa 16. se jedinica, odmah po prijemu naređenja, opet dala u marš. Oko ponoći ovog dana je dosegla mjesto na zapadnoj obali Tagliamenta, gdje su se "Bosanski četvorkaši" još uvijek borili. Odavde su skrenuli pema sjeveru. EDELSBRUNNER, koji je po službenom naređenju izviđao teren, udario je prije mjesta Grap na jednu italijansku polujedinicu u maršu. On ju je odlučno napao, alarmirao svojim pucnjima sljedeću jedinicu, kojoj je naredio da opkoli neprijatelja. Tako je zarobio iznenađenog neprijatelja, snage od 200 ljudi. I Forgaria se mogla osvojiti tek nakon teških borbi. Sjeverno odatle je energičnoj EDELSBRUNNER-ovoj grupi uspjelo da, presretne jedan italijanski artiljerijski voz i da ga zarobi. Ukupno je ovoj hrabroj bosanskoj jedinici, koja se borila 3 kilometra ispred linije svoje brigade, kod Anduinsa palo u ruke 50 oficira, 618 vojnika, sedam puškomitraljeza i velike količine druge ratne opreme. Hrabrom poručniku je ovaj vojni podvig donio nadimak "Ramassurimann od Anduinsa" i orden čelične krune 3. klase.

Na Piavi

Regimenta se u Flagogni opet sakupila za dalji zatvoreni marš. 8. novembra ujutro je kamenitim putem dosegla snježni region Monte Cav alla, a11. novembra Belluno. 17. novembra je bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 udarila na vrh 55. pješadijske divizije (princ SCHWARZENBERG) kod Santa Marie sjeverno od Quera na upadljivo jak neprijateljski otpor. Za savladavanje ovog otpora određen je jedan njemački jurišni bataljon (kapetan GREVE) i 1. bataljon "Bosanskih *dvojkaša" (kapetan von* PUTEANY). Jednu jedinicu bosanskog bataljona vodio je kapetan GANDINI. Njemu je 15. novembra naređeno da sa svojom jedinicom i polovinom puškomitraljeskog odreda u sumrak odmaršira u Santa Manu i da se tamo javi kapetanu GREVE-u. Tamo je GANDINI-u naređeno zauzimanje željezničke stanice u Santa Marii, a zatim uspinjanje na hrbat Cornelia. Na Cornelia hrbaru se jedinica trebala zadržati do dolaska preostalih bosanskih bataljona, da bi s njma zajedno osvojila tamošnje neprijateljske položaje.

Napad na željezničku stanicu počeo je 16. novmbra u 06.00 sati ujutro. Sa jednog dobro odabranog pripremnog položaja grupa GANDINI je napala kompleks željezničke stanice i neprijateljskoj vojsci koja ju je držala, nanijela je tom prilikom takve gubitke, da je već oko 07.00 sati cijeli kompleks željezničke stanice bio u rukama Bosanaca. Bez odlaganja se kapetan GANDINI zatim sa svojom grupom, zaštićen gustom maglom, ispeo na hrbat Cornelia. Uspjelo mu je da se neprimjećen približi neprijatelju na oko 200 koraka i da zauzme siguran položaj iza jednog bloka stijene. Grupa je iz ovog sigurnog zaklona odmah zasula neprijatelja jakom vatrom i držala ga pod paljbom dva sata. U međuvremenu se i jurišni bataljon ispeo na hrbat brda, koji je onda u združenom jurišu potpuno očišćen od neprijatelja.

Osvajanje vrha Cornelia je bilo naređeno za 18. novembar. Ovaj je zadatak bio naročito težak zbog toga, što je prvi vrh bio dostupan samo preko 4 metra široke litice sa gotovo vertikalnim padinama, a iza ove strme stršeće kupe se moralo savladati jedno sedlo, koje je vodilo prema moćnom glavnom vrhu, koji je zauzet sa 6 alpskih jedinica i dva brdska topa.

Brdo je, kao što je i naređeno, zauzeto 18. novembra uz velike gubitke njegovih žilavih branitelja. Time je bio oslobođen put za dalji marš naprijed.

III. i IV. bataljon su pritom bili rezerva brigade u željezničkom tunelu kod Santa Marie, kojeg je teškim položajima obezbjedivala neprijateljska artiljerija. Žrtva ove pucnjave su bila dva oficira regimente: adutant regimente kapetan HUBER je poginuo, a kapetan MOLTINI, koji je poslije rata još službovao u saveznoj vojsci, je bio ranjen. Za uzorno zauzimanje Monte Cornelia je kapetan PUTEANY kao uspješan komandant bataljona dobio Leopoldov orden, a kapetan GANDINI orden čelične krune 3. klase, kao i njemački čelični križ.

Nakon nekoliko dana odmora u prostoru Quero-Colmirano-Alano, regimenta je nastavila marš prema Feltri. Tu je stigla i dopuna za kojom se čeznulo i kojom su mogli biti popunjeni teško razrijeđeni borbeni redovi.

U području Monte Grappa

Ofanziva, koju su austrijske oružane snage poduzele zajedno sa njemačkim trupama, kod Flitscha i Tolmein-a, uspješnim probojem ostvarila je cilj opsežnog proboja u dolinu von Bassano. Ovaj pothvat je do ovog momenta bio sretan i sada se približavao svom vrhuncu. Sredinom decembra je austro-ugarski I. korpus dobio naređenje, da savlada posljednju i

najveću prepreku prema svom cilju, snažno utvrđen i armirani masiv Monte Grappa.

Bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 2 ulogorila se najprije na teško izborenim položajima na Monte Asolone i Monte Pertica, koji su oba ležali na nadmorskoj visini od preko 1500 m. Ove položaje makar malo izgraditi je bilo nemoguće, pošto ih je neprijatelj uočio i držao pod neprekidnom jakom artiljerijskom vatrom sa Grappa i Costona. U takvoj situaciji su rovovi na pojedinim mjestima bili duboki samo oko 60 cm. Po danu se njima moglo samo puzati. Tek bi tmina omogućavala uspravno držanje. Neprekidnoj izloženosti oružanoj paljbi bez adekvatnog zaklona pridružila se i teška zima. To je i u periodima kad se nije napadalo rezultiralo velikim gubicima. Uprkos tome je 55. pješadijska divizija oko nove godine čvrsto držala u rukama sve vrhove Alpa, koji su joj između Belluna i Bassana bili dodijeljeni kao polazišne tačke za odlučujuću završnu borbu ofanzive. Bilo bi nepravedno i nezamislivo pri sjećanju na vrijeme tako teškog ispita na Monte Asolone i Monte Pertica ne odati poštu i hrabrim vodičima životinja za prenos stvari i njihovim konjima. S kakvim su samo strpljenjem oni u uslovima teške zime uskim izlokanim planinskim putevima opskrbljivali borce municijom, hranom, drugim potrebama i željno čekanom ratnom poštom, to se iz perspektive bezbjednog civilnog života teško može zamisliti. Natovareni dijelovima brdskih topova, teških puškomitraljeza, municijom, kuharskim sanducima, daskama, bodljikavom žicom itd. mali su, malim zadovoljni i žilavi bosanski konjići sa svojim vodičima često savladavali padine, koje je čovjek bez prtljaga samo s mukom mogao proći. Nerijetko bi se neka od životinja sa svojim teretom sručila u dubinu. Ovu tešku i odgovornu dužnost su borbene trupe doduše vrlo cijenile, jer im je olakšavala njihov dio posla, ali je, nažalost ipak nisu toliko priznavali, kao što je ona to zaslužila. I u ratnim izvještajima jedva da nešto stoji o tome. Mi, međutim, ne možemo i nećemo da zaboravimo ove tihe i premalo uvažavane drugove, ove nijeme heroje.

Sredinom januara 1918. je potpukovnik COUDENHOVE preuzeo komandu regimente. Tek kod primopredaje se pokazalo, kakvim je gubicima rezultirao angažman na oba brda zimi. Jedinice su brojale samo 145 ljudi. Bataljoni su opet dobili specijalne zadatke. Dok su tri bataljona trebali da zauzmu visoke pozicije na Monte Colombaro i Monte Zebio, 1. je bataljon pod vodstvom kapetana PEIĆ-a bio izabran za juriš na Monte Grappa. Bataljon je još od 21. novembra 1917. kao privremena rezerva brigade bio stacioniran na izduženom grebenu Monte Fontana Secca u sjevernom dijelu planinskog lanca oko snažno utvrđenog Monte Grappa.

Ofanziva na Piavu

15. juna 1918. počela je ofanziva u Veneciji, koju je austro-ugarska armijska komanda već dugo pripremala. Ona je započela općom topovskom paljbom na cijeloj, preko 100 km dugoj, liniji fronta prema Italiji. Umjesto poništavajuće vatre ubrzo se razvio artiljerijski duel, koji je, nažalost samo jasno pokazao materijalnu nadmoć protivnika. Pogodci vlastite armije su ipak bili tako precizni i tačni, da su se naši jurišni odredi još u sumrak bez većih gubitaka mogli približiti neprijateljskim položajima i onda ih zauzeti. Desno od "Bosanskih dvojkaša" jurišala je bosansko-hercegovačka pješadijska regimenta br. 4 na 1672 metra visoki Monte Solarolo. Piramidnu kupu, koja je ležala između njega i Fontana Secca, zauzeo je jedan jurišni odred "Bosanskih dvojkaša" pod vodstvom rezervnog potporučnika KRAFTNER-a. Lijevo od tog mjesta prodirala je pješadijska regimenta br. 7 prema Monte Spinuccia. Na ove napade protivnik je reagovao pojačanom artiljerijskom djelatnošću i trenutačnim protunapadom.

Pošto je vlastita artiljerija šutjela, dvjema je italijanskim jedinicama uspjelo, da ponovo zauzmu piramidnu kupu i da zaobidu novi položaj "Bosanskih četvorkaša". Da bi

preduprijedio ovu opasnost, kapetan je PEIĆ naredio komandantu 1. bataljona "Bosanskih dvojkaša", da sa svojom 1. jedinicom pod vodstvom potporučnika Max-a CLOSS-a, ovaj upad neutralise. Kada je izostanak artiljerijske podrške trebao biti nadoknađen faktorom iznenađenja, bila je stvarno potrebna hitna reakcija. Tako je 21-godišnji oficir zgrabio svoju jedinicu onako u čoporu kako ga je okruživala i pojurio na kupu. Tek je usput razvio liniju mača i stvarno uspio da uz srazmjerno minimalne gubitke ponovo zauzme brdo. Potporučnik CLOSS je i sam u ovoj akciji zadobio teške rane. Prijetnja bratske regimente za leđima je time ipak bila otklonjena.

Ofanziva u Veneciji nigdje nije mogla ostvariti svoje operativne ciljeve i 6. jula 1918. su se borbe potpuno stišale. Već u septembru su Itallijani u području Monte Grappa sa velikim brojem trupa i snažnom artiljerijom pokušali započeti ofanzivu. ali nigdje nisu mogli probiti austrijske linije. Novi pokušaj sa povećanom snagom u vojsci i naoružanju 24. oktobra je ponovo bio bezuspješan. Protivnik je sebi mogao prištedjeti muku, jer je austro-ugarska borbena volja već bila hendikepirana događajima u pozadini. 27. oktobra Ugarska je povukla svoje trupe sa fronta. Dan iza toga otpali su Česi. U području Grappa su se, doduše, borili još 30. oktobra, ali su pregovori o općem primirju, koje je stupilo na snagu 4. novembra, već bili u toku.

Rami pohod se na jugozapadnom frontu završio za jedan dio "Bosanskih dvojkaša" zbog različitih tumačenja odredaba primirja od strane Italijana i Austrijanaca u zatvoru. Najveći dio regimente, koji je do kraja istrajavao na vrhu Monte Grappa su njeni oficiri u potpunom redu vratili u njihov zavičaj.

Bosanski seljak je sigurno bio sretan, što je poslije toliko vremena opet kod kuće. Ali, pobunu i nedostatak dostojanstva on nije poznavao. Navikao je, da sudbinu uzima onako, kako mu se ponudi. Moguće je, doduše, da sada klimne glavom, kad razmišlja o toku stvari. Ali tada je jednostavno otišao na njivu, sa

koje je prije više godina odveden, da nastavi svoj raniji posao. Možda je pri tom zviždukao poznatu stvar, uz koju je njegova regimenta svojevremeno marširala cijelim carstvom:

Marširala, marširala
druga regimenta...

P o g o v o r

Pogled u prošlost iziskuje ocjenu. U ovom kratkom slovu smo "Bosanske dvojkase" pratili većinom samo površno kroz sudbonosne godine 1914. do 1918. Ko danas hoće da procjenjuje ovu ratnu službu, sljedeće ne smije ispustiti iz vida:

Prvi su svjetski rat u suštini na svojim plećima iznijeli ljudi. Tehnika je startala u svijetu tek u pobjedničkom hodu. Njen tadašnji trijumf na vojnom polju je bio tenk. Amerikanci su ga uveli tek krajem rata. Ratni avioni su bili rijetka poslastica, koja je korištena samo na frontu, a ne za bombardiranje pozadine. Još uvijek se čeznulo za motoriziranjem trupa, a prije svega logistike. Jedina zaštita boraca bio je rov, koji su sami iskopali, najčešće u žurbi, a u kojem su često mjesece morali izdržati, izloženi vjetru i svakakvom vremenu. Tako je tada težina rata ležala na plećima vojnika, koji je svojom voljom da se bori i izdrži odlučivao i svoj izlaz, u velikom zahvaljujući genijalnosti stratega, u malom i na kraju krajeva dobrim primjerom hrabrosti i vjernosti svojih voda grupa ili jednostavnih ljudi. Postoje mnogobrojni primjeri za to kod skoro svih formacija. I ovaj se izvještaj bavio ovakvim vojnim podvizima pojedinačno.

Da bi se vojnik ispravno procjenio pod ovakvim okolnostima, on se ne smije poznavati samo kao hrabar borac, nego i kao neko ko posjeduje veliko strpljenje. Prvi je svjetski rat od njega tražio oboje u neuobičajenim razmjerama. Civilnom licu iz perspektive redovne zbrinutosti jednog razmaženog bivstvovanja može teško pasti da to procijeni. Kojeg nas samo samo savladavanja košta sama nužnost, da se podredimo nečijoj tuđoj volji! A to je osnova egzistencije vojnika. Kod Bosanaca je u prvom svjetskom ratu došlo još i do toga, da su u Srbiji, Crnoj Gori i Rusiji kao Slaveni bili suprotstavljeni Slavenima i da je Austrija ranije anektirala njihovu domovinu. Njihovo uzorno vojničko ponašanje ima zbog toga dvostruku vrijednost. Kako se, međutim, može objasniti ovaj uzorni angažman Bosanaca? Na ovo pitanje sigurno ima više odgovora. Jedan od njih mogao bi biti, da se od prirodnih, jednostavnih ljudi, otrgnutih od rodne grude i odvedenih u rat može očekivati upravo opća hrabrost, poštenje, vjernost i bezuslovna borba, ako se s njima postupa pravedno. Dokazanog, pravednog pretpostavljenog oni poštuju, vole ga i slijede uvijek, čak i u situaciji koja izgleda beznadežno.

Bosanci su u sudbonosno teškim godinama u svijetu, 1914. do 1918. dali velik primjer hrabrosti i vjernosti. Oni su, barem u svom dijelu, opovrgli tvrdnju južnoslavenskih separatista, koju su oni strasno širili, da je, naime, Austro-ugarska još na početku rata bila pred raspadom, jer su je njeni narodi više mrzili nego voljeli.

Ima ljudskih vrijednosti, pored kojih one lične, čak i vezanost za naciju i politiku, ne mogu prevagnuti. U takve osobine spada zalaganje života u zaštitu domovine, žrtvovanje vojnika. Kakav god da se stav zauzme prema vojnicima i ratnim događanjima, jedno je sigurno:

Mi Austrijanci imamo dobar razlog, da se trajno i sa zahvalnošću sjećamo sinova Bosne i Hercegovine kao svoje braće po oružju u prvom svjetskom ratu!

O d l i k o v a n j a
bosansko-hercegovačke pješadijske regimente br. 2 u svjetskom ratu 1914. do 1918.

Zaključno sa avgustom 1918. godine dokazan je sljedeći broj odlikovanja, koja su dodijeljena regimenti.

a) Visoka oficirska odlikovanja:

1 Vitez ordena Marije Terezije
4 Viteza Leopod ordena
23 Viteza orden čelične krune
5 nosilaca ordena Franz Josef
1 nosilac zlatne medalje za hrabrost za oficire

Veliki broj oficirskih odlikovanja se više sa sigurnošću nije mogao utvrditi.

b) Odlikovanja za vojne formacije:

42 zlatne medalje za hrabrost
590 srebrnih medalja za hrabrost I. klase
1937 srebrnih medalja za hrabrost II. klase
4300 brončanih medalja za hrabrost.

SADRŽAJ

	Uvod	*2*
I	*Protiv Rusije*	*6*
	Vatreno krštenje	*6*
	Grodek	*9*
	Povlačenje	*11*
	U Karpatima	*13*
	Proljetna ofanziva	*14*
	Dnjestr	*15*
	Bitka kod Sinkow-a	*16*
II	*Na Balkanu*	*17*
	Protiv Srbije	*17*
	U Crnoj Gori	*21*
	U Rumuniji	*21*
	U orijentalnom korpusu	*22*
III	*Protiv Italije*	*23*
	3. Bataljon	*23*
	Na Isonz-u	*24*
	U "sedam općina"	*25*
	Zauzimanje na juriš Monte Meletta - Fior	*26*
	Na visoravni Asiago	*33*
	Na Monte Pasubio	*34*
	Zima u planini	*35*
	Opet u "sedam općina"	*36*
	Proboj kod Flitsch-a	*37*
	Na Tagliamentu	*38*
	Na Piavi	*40*
	U području Monte Grappa	*41*
	Ofanziva na Pia vu	*43*
	Po go vor	*45*